

Ph.D értekezés tézisei

Mizerák Katalin

**A belso-ázsiai mongol népek sporttörténete
a kultikus gyökerektől a 20. századi olimpiai versenysport-mozgalomig**

Budapest, 2005.

1. A témaválasztás indoklása, a kutatás célja:

A belso-ázsiai mongol népek sporttörténetével foglalkozó disszertáció hiánypótló kutatásnak számít. Kapcsolódási pontok fedezhetők fel a vizsgált terület és az egyetemes, valamint a magyar sporttörténet között. Az analógiák főleg a harcászati hagyományok, a tradicionális népi verseny- és ügyességi játékok elofordulása, valamint gyakorlása területén váltak szembevetendővé. A magyar és a mongol történelmi és sporttörténeti analógiák rendszerét eddig csak töredékesen dolgozták fel a magyar orientalisták, néprajzkutatók, történészek és régészek. A disszertáció újdonsága, az újabb adatközlések publikálása mellett, hogy a magyar sporttörténettel és az egyetemes sporttörténettel kapcsolatos analógiákat az eddig még magyar nyelven nem elemzett hadtörténeti, történeti és irodalmi forrásmunkák ismertetésével bizonyította be.

A disszertáció célja továbbá, hogy feltárja a belso-ázsiai mongolság sporttörténetében felfedezhető jellegzetességeket, megvilágítsa ezek vallási, filozófiai és politikai vonatkozásait, valamint bemutassa a mongol sporttörténetben bekövetkezett változásokat (különös tekintettel a hagyományos versenysportokra, a népi játékokra és a rituális eredetű cselekvési formákra).

? A I. rész egy látszólag hosszú sporttörténeti korszak felölelésére vállalkozott. Egyfelől a mongol népek sporttörténeti fejlődésének kultikus eredetű korszakával, másfelől sporttörténeti és sportfilozófiai fejlődésének átalakulásával foglalkozott a mandzsu uralom alatt.

? A II. rész az ideológiai változások szemszögéből méltatja a 20-21. századi mongol sporttörténet átalakulását (az ország bekapcsolódását a nemzetközi versenysport mozgalomba, valamint a tradicionális népi sportok hagyományainak felelevenítését is).

? A kutatás célja, hogy elemezze, és feltárja azokat a törvényszerűségeket, összefüggéseket, melyek a belso-ázsiai mongolság sporttörténetét, a társadalom irányítását jellemezték az 1920-as években bekövetkezett kommunista diktatúrától a polgári demokratikus átalakulásig.

2. A kutatás módszerei:

? A kutatás során a hagyományos népi játékok történetének és kultikus hátterének a leírása főleg a mongol nyelvű történelmi és irodalmi forrásmunkák alapján történt.

? A disszertációban feltüntetett történeti és sporttörténeti adatok leközléséhez hozzájárult a szerző által végzett gyűjtőmunka, melyet két alkalommal Mongóliában végezhetett.

? A disszertáció során elemzésre kerültek a mongol adatközlők információit expedícióik során összegyűjtő hazai és külföldi orientalisták főleg néprajzi tárgyú írásai is. Ezek a művek jelentősen hozzájárultak a disszertáció gazdag mongol sporttörténeti terminológiájának összeállításához és pontosításához.

? A kutatás során felhasználásra kerültek azoknak a neves mongol, orosz, lengyel, német, angol, francia és magyar történészeknek, néprajzkutatóknak, nyelvészeknek,

antropológusoknak és régészeknek a munkái is, akik a hagyományos mongol népi kultúráról, hitvilágról, és történelemről modern történelemszemléletű tanulmányokat, monográfiákat, és összefoglaló műveket jelentettek meg.

? A kutatási módszerek során az összehasonlító elemzések nagy hangsúlyt kaptak. Említést érdemel, hogy a történelmi analógiák felvázolása mellett a mongol és a magyar sporttörténet bizonyos korszakainak összehasonlítása is megtörtént.

? A disszertáció felvállalta, hogy a kultikus gyökerektől napjainkig megvilágítja a mongol sporttörténet állomásait. Az írott mongol források hiányában, a néprajzkutatók és archeológusok által feltárt és leírt néhány tárgyi emlék azonban csak áttekintő jellegű leírást tett lehetővé a törzsszövetségek korának sporttörténetéről.

? A törzsszövetségek koráról szóló információkat jelentősen kibővítették azoknak az ókori görög, római és kínai történetíróknak, földrajztudósoknak és utazóknak a leírásai, melyek utalásokat tartalmaznak erről a korszakról.

? A legtöbb forrással és adattal is alátámasztott anyagot a mongol birodalom virágkorából (Dzsingiszidák uralkodása) a 13-14. századból sikerült összegyűjteni.

? A mandzsu korszak sporttörténetéről szóló rész tükrözi az 1644-1911-ig tartó mandzsu uralom elnyomó politikájának következményeit. A hagyományos versenyjátékok korlátozását, és rendeleti úton való befolyásolását. Ennek ellenére értékes adatok maradtak meg az íjászat, a lovas versenyek leírásának terén.

A mandzsu uralom háromszáz esztendejének elemzésében, valamint a sporttörténeti vonatkozások feltárásában császári rendeletek mellett a 19-20. századi európai és mongol néprajzkutatók, utazók és nyelvészek adatgyűjtései segítettek.

? A kutatási módszer kialakítása szempontjából a disszertáció legnehezebb része a II. rész 3. fejezete volt, ahol Mongólia szerepének vizsgálata történt a nemzetközi versenysportmozgalomban (az olimpiai és az ázsiai játékokon). A 20. századi mongol sporttörténet felvázolása a mongol nyelvű sporttörténeti és történeti elemzések, monográfiák, életrajzi művek kiértékelésével történt. A mongol sporttörténeti írások két csoportba oszthatók: a) egyfelől az értékes sporttörténeti forrásanyagra és bibliográfiára hivatkozó kiváló összefoglaló jellegű könyvekre, b) másfelől pedig a 20. századi nádorok (a férfiak hármas játéka) híres pillanatait és szereploit részletesen méltató broszúrákra, ismeretterjesztő irodalomra. A múlt század mongol sporttörténete és e korszak sporttudománnyal kapcsolatos szakirodalma sajnos igen szegényes. A megjelent cikkek, tanulmányok és interjúk rendszerezése még nem történt meg. A visszakereshetőség megoldatlansága miatt az utolsó részben csak töredékes adatgyűjtést és információközlést végezhettem Mongólia szerepléséről a nemzetközi versenysport mozgalomban.

Mongólia olimpiai szereplésének, az Ázsiai Játékokon, valamint a Kelet-Ázsiai Játékokon való versenyeredményeinek adatai csak általános következtetések levonását, és objektív értékelését teszik lehetővé.

3. A disszertáció tudományos eredményei:

A belső-ázsiai hagyományos versenysportokkal kapcsolatos fogalmak áttekintése után kiderült, hogy a mongolok számára a mozgással kapcsolatos tevékenységek egészen a törzsszövetségek korától mindennaposá váltak. A nomád pásztorkodásból élő mongol népek számára a folyamatos testedzés az életben maradás feltételét jelentette. A legnépszerűbb hagyományos versenysportokkal: a lóversennyel, az íjászával és a birkózással kapcsolatos terminológia rendkívül gazdag.

? A mongol sportélettel kapcsolatos fogalmak áttekintése során kiderült, hogy csak a 20. század végére sikerült tisztázni a hagyományos népi versenyjátékok, a modern, nemzetközi szinten is elismert versenysportágak és a szabadidősportok közti különbségeket.

? A további kategorizálásra azonban még várni kell. A 21. században Magyarországon már kikristályosodó fizikai rekreáció, fitness, wellness alapjait külföldi támogatással csak most rakják le. A "polgárosodó társadalom" csak igen kis hányadának lesz lehetősége a közeljövőben a sport előbb felsorolt modern, de igen költséges területeit igénybe venni.

A mongoloknál a tér megjelenítésének érzékelésében a koncentrikusság a jellemző. A mozgáshoz kapcsolódó társadalmi szokások tekintetében szembeállíthatóak a passzív (alvás és ülés) valamint az aktív (járás, futás, lovaglás, tánc) jellegűek. A tér kategóriái bizonyos cselekvésmódokhoz is kapcsolódnak. A mongolok hagyományos és modern sportolási szokásaiban visszaköszön a test dualizmusából eredő meghatározottság. Tényszerű adatokkal támasztható alá, hogy a mongolok a lábbal (alsó testrész) játszott játékokban (futball) alulmaradnak, míg például a kézzel érinthető labdajátékokat (*kosárlabda, pingpong*) és a *kézmozdulattal irányított* hagyományos népi szellemi és ügyességi játékokat: (*a bokacsont játék, íjászat, sakk stb.*) mai is eloszeretettel gyakorolják. A test alsó és felső részének megkülönböztetésén alapul a táncolási szokásokban megfigyelhető eltérés is a hagyományos vadászatból és nomád pásztorkodásból élő mongolok között. A mongolok számára a legfontosabb testgyakorlatok: a gyaloglás, a lovaglás, melynek során az alkalmazott gyakorlatok és technikák "inkább öröklöttek", mintsem tanultak. Érdekes jelenség, mely főleg a cselekvés megosztáson nyugszik, hogy még napjainkban sincsenek a futáshoz és az ugráshoz kapcsolódó sportágakban kiemelkedő mongol versenyzők.

? A disszertáció tartalmazza a hagyományos népi versenyjátékok leírását, és minden dualisztikus testfelfogással kapcsolatos sport mozgás történetének és rituális szerepének feltárását, mely hozzájárult a belső-ázsiai mongol népek világméretű kialakulásához.

? Megállapítható, hogy a törzsszövetségi rendszertől a Mongol Birodalom virágkoráig a hagyományos kultikus elemeket is tartalmazó állandó testi edzettség megtartása nem egyszerűen néhány kiválasztott kedvtelésének számított. Nemtől, kortól függetlenül az egész mongol társadalmat megerősítő és összetartó életszükségletté vált.

? A mongol népek egységét három évszázadon át megbontó Mandzsu Birodalom ezt a sajátos egészségesen edzett és szervezett életmódot kívánta megtörni.

- A sporttörténetben egyedinek tartom azt a negatív folyamatot, melynek során a mandzsui elnyomók a népi versenyjátékok korlátozásával, illetve (a lámaizmus passzív, békés életmódjának bevezetésével) meg tudták változtatni a mongol népek állandó hadkötelezettségéből fakadó testkulturális tradícióit.

- A tradicionális ügyességi és erospportok a függetlenné vált teokratikus mongol állam megalakulásáig átalakultak a rituális ünnepekhez kötődő jelentéktelenebb, funkció nélküli versenyzési formává.

? A hadtörténet számára is érdekes Dzsingisz kán féle hadsereg felkészülését segítő hagyományos népi versenyjáték: a "Férfiak Három Játéka" ismét egy elnyomó hatalom a Szovjetunió játékszerévé vált 1924-től. A országos sport rendezvény célja azonban már csak látszólag szimbolizálta az egységes mongol birodalom megteremtésére tett óvatos lépéseket. Az 1930-as évekre kiderült, hogy a sporttörténeti hagyományok felelevenítésének háttérben egy újabb ideológia szolgálatának igénye húzódtott meg, nem pedig a mongol társadalom (az évszázadokig elnyomás alatt élő nép) magára találásának igénye.

? A nemzetközi versenysport mozgalomba való mongol bekapcsolódás mögött ismét ideológiai törekvéseket fedezhetünk fel.

- Az elmúlt száz évben végbement történeti és sporttörténeti átalakulásról összességében elmondható, hogy a mongol olimpiai versenysport mozgalom szerény eredményeinek háttérben tisztán fel lehet ismerni:

- A feudális típusú államból a radikális baloldali politizálás útjára tévedt állam képtelen volt behozni az egykori gazdasági elmaradottságából fakadó sportinfrastrukturabeli hiányosságokat. (Iskolák, stadionok, pályák hiánya.)

- Az évtizedekig elzárt államban a modern testkultúra általános reformja csak a politikai célok szolgálatában állt.

- A szocialista típusú gazdaságpolitika azonban sokáig nem engedhetett meg igazán korszerű, az olimpiai versenysportok számára elengedhetetlen stadionépítkezéseket, egész évben használható fedett műjégpályákat, de még költséges külföldi edzőtáborokat sem. A téli olimpiákon tapasztalható szerény eredmények háttérben tehát nem a szakemberek, az edzésprogramok hiánya, hanem pénzügyi nehézségek húzódtak meg.

- Az olimpiai versenyjátékok ideológiájának átpolitizálása után Mongólia is részt akart vállalni a két világrend között zajló megmérettetésben. Állandó bizonyítási kényszer élt benne. Igazolni akarta rátermettségét és több évezredes testkulturális hagyományait a Szovjetunió nagy szocialista táborában.

- Mongólia megkésett szerepvállalása az olimpiai és versenysport mozgalomban az 1960-as évektől a már megjelölt hiányosságok maguk után vonták a nemzetközi sportsikerek és elismerések megkésetttségét is.

? A rendszerváltás után a sportban lassabb és bonyolultabb volt az átalakulás, mint ahogy azt a mongol társadalom feltételezte. (Itt is hamar kiderült, hogy a mongol sport "látszólagosan kiemelt, centralizált támogatása" csak egy epizód volt a szocializmus éveiben. A visszafogott sporttámogatási rendszer addig is kizárólag az olimpiai felkészülést segítette.)

- Fontosnak tartom, hogy a mongol sportélet az 1990-es években bekövetkezett rendszerváltás után viszonylag hamar rátalált a sportfinanszírozás újabb lehetőségeire, a közép- és kelet-európai sportszerkezet átalakulásával ellentétben). Bátran állítható, hogy *nem hiányzott* a mongol sportéletből a Toynbee-féle értelemben vett "*kreatív kisebbség*".

A rendelkezésünkre álló adatok birtokában kijelenthetjük, hogy a mongol sport stabilizálódása lassan elindult. A központosítási törekvések, melyek az állami irányítás eszközei voltak, visszaszorultak. Az állam csak jóváhagyja a sportéletben végbemeno változásokat és learatja a hazai és a nemzetközi sportsikereket. A sport autonómiája lassan, de biztosan állandósul. Egyre erősebben szilárdul meg a sport társadalmi elismertsége.

? A nemzetközi versenysport mozgalomban elért mongol sikerek. Ma már több mint 40 féle sportág létezik a nemzeti ünnepi játékokkal együtt, melyek mind tökéletesen integrálódtak már Mongóliában. A népszerűségi listákon a szabadfogású birkózás, a szambó (sambo), az ökölvívás, a kosárlabda, a röplabda, a harcművészet különféle típusai vezetnek.

? A mongol olimpikonok 1964-től már 9 alkalommal vettek részt a nyári és a téli olimpiai játékokon, 1974-től az Ázsiai Játékokon 7 alkalommal, és 1993 óta a Kelet-Ázsiai Játékokon 2 alkalommal. Az olimpikonok összesen 5 ezüst-, 9 bronzérmel szereztek szabadfogású birkózásban, dzsúdóban, ökölvívásban és lövészetben. A mongol élsportolók 36 világbajnokságon szerepeltek sikeresen. A világbajnokságokról eddig 152 ezüst és bronzérmel vihettek haza. A világkupákon 20 aranyérmel és 74 világkupával lettek gazdagabbak.

? Az újkori olimpiák nyári olimpiai éremtáblázataiból kiolvasható, hogy a mongol sportolók osekhez hasonlóan az ero - és a küzdospportokban jeleskedtek leginkább. Egészen pontosan a szabadfogású birkózás, az ökölvívás, dzsúdó és a lövészet területén szereztek a dobogós helyeket. Érdekes, hogy egyre nagyobb számban lehet felfedezni közöttük noi versenyzőket is.

4. Következtetések:

Világossá vált, hogy a mongol sporttörténet tanulmányozásához nem elegendők a korábban elfogadott sablonok, hanem mélyebben kell megvizsgálni az egyes történelmi korszakok társadalomtörténetét és a társadalom által felépített hiedelemvilág határát a sport konkrét gyakorlására.

A mongol sporttörténet témáját feldolgozó disszertáció következtetéseit négy pontban lehetne összefoglalni:

1.) A történelmi, irodalmi források, a vallásos tárgyú szövegek, a monda- és a mesevilág, valamint az adatközlök információi alátámasztották azt a következtetést, mely szerint a mongol sport a vallási gyakorlatból alakult ki.

2.) A már említett források bebizonyították azt is, hogy a mongol sport és a társadalom változásai egymással szoros korrelációban zajlottak le.

3.) A mongol nép fejlődésének felfelé ívelő szakaszai (törzsszövetségek kora, a Dzsingiszidák uralkodása) mindig meghatározó korszakai voltak a mongol sporttörténetnek is.

4.) A rendszerváltás után bekövetkezett fordulat pozitív folyamatnak értékelhető a mongol sporttörténetben is. A hagyományos és a modern versenysport mozgalom együttélése váratlan lehetőségeket kínál Mongólia számára. Az adatok ismeretében állítható, hogy a gazdag testkulturális hagyományokkal rendelkező ország felzárkózása a nemzetközi versenysport és szabadidősport-mozgalomhoz ugyanolyan váratlan meglepetéseket tartogat, mint infrastrukturális és kulturális felzárkózásának üteme.

? A népi ügyességi és szellemi játékokról készült adatgyűjtések azonban a 19. század végétől napjainkig értékes eredményeket hoztak, melyekről szintén beszámol a disszertáció.

? A disszertáció választ talált azonban a sporttudományon belül számos kapcsolódó diszciplína kérdésére is.

- A disszertáció fejezetei során nemcsak egy sporttörténeti leírás tárul elénk, hanem értékes válaszok a sportfilozófia és a sportszociológia bizonyos kérdéseire: sport és a vallás kapcsolatára, a harcászati tevékenység során, és arra is, hogyan vált a játékból módszeresen kialakított életforma, majd versenysport tevékenység. Választ keresett a társadalmi mobilitás és a sport kérdésére, valamint a sport és a társadalmi aktivitás kérdésére is a különböző történelmi korszakokban.

? A 20. századi Mongólia orzi és gyakorolja osei hagyományos népi sportjait, sportolási szokásait. Az urbanizáció következtében megváltozott életforma miatt ennek különösen nagy jelentősége van. A mongolok egyoldalú táplálkozási szokásainak (a zsíros húsételek fogyasztása, minimális növényi táplálékkal kiegészítve) megőrzése igen hamar érrendszeri megbetegedéseket okozhat.

A rendszerváltás utáni sportélet magára találása egyértelműen nem szünteti meg a 21. századi Mongóliában az általános egészségügyi problémákat, az egészségtelen táplálkozásból fakadó nehézségeket, az idős korral együtt járó életviteli sajátosságokat, a gyakori alkoholfogyasztás következményeit. A mongol lakosság körében (fiatalok és idősök egyaránt) tapasztalható sport iránti érdeklődés, az állandó testgyakorlásra való igény azonban késleltetheti a negatív folyamatokat, illetve csökkentheti azok hatását.

5. Az értekezés témájában megjelent publikációk és tudományos előadások:

5. 1. Publikációk:

K. Mizerák (1998): A belső-ázsiai nomádok tradicionális versenyjátékai, in: "Kalokagathia" a Magyar Testnevelési Egyetem Közleményei XXXVI. évf. Budapest. 1998. 1. sz. szerkesztette: Krasovec Ferenc p.79-92.

K. Mizerák (1998): Az ázsiai országok szereplése az újkori olimpiákon in: "Az olimpizmus szerepe a civilizáció fejlődésében" a Magyar Olimpiai Akadémia Konferenciája, konferencia kötet, 1998. április 20-21. Veszprém, szerkesztette: Dr. Gyori Pál, p. 67-76.

K. Mizerák (1998): Az ázsiai buddhizmus hatása a nyugati filozófiatörténetben in: Doktoranduszok Fóruma, Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Szekciókiadványa, 1999. november 6. Miskolc, szerkesztette: Dr. Lehoczky László p. 44-58.

K. Mizerák (1999): A tradicionális sportok az egykori szovjet közép-ázsiai és kaukázusi köztársaságok olimpiai eredményeinek tükrében in: "Sporttudomány és a XXI. század" III. Országos Sporttudományi Kongresszus I. kötet, 1999. március 5-6. Budapest, szerkesztette: Dr. Mónus András p. 119-130.

K. Mizerák (1999): The Buddhist Tsam Dancing in the Reflection of the Reviving Mongolian Religion and Nationalism in: "Sport and Politics" Proceedings, 6th Congress of the International Society for the History of Physical Education and Sport July 14-19, 1999 Budapest, Hungary, ed, K. Szikora - P. Nagy - S.J. Bandy - G. Pfister - Th. Terret, p. 478-480.

K. Mizerák (1999): Tai chi, the Philosophy of the health body - in: "New Century - New Challenges", Program book, 14th International Sociology of Sport Association Symposium June 26-30 1999 Budapest, Hungary p. 40-41.

K. Mizerák (1999): Philosophy of Buddhism, its role in the West in: 2nd International Conference of Ph.D Students Sections Proceedings Humanities August 8-14 1999 Miskolc, Hungary Editors-in-chief: Dr. László Lehoczky, Dr. László Kalmár, p.177-184.

K. Mizerák (2000): A belső-ázsiai nomád népek sporttörténete a kultikus gyökerektől napjainkig in: RODOSZ Tanulmányok III. "Társadalom és humán tudományok" Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatalkutatók Szövetségének I. Tudományos Konferenciája 2000. március 11-12. Kriterion Könyvkiadó Bukarest - Kolozsvár, olvasószerkesztő: Jakab Márta 185-199. p.

K. Mizerák (2001-2002): A szovjet típusú szocializmus bukása Mongóliában az 1920-1950-es évek között in: XX. századi Intézet, Ifjú Történészek Körének ösztöndíja (A tanulmány kiadása folyamatban. - a kézirat mellékelve p. 1-63.)

K. Mizerák (2002): Asian Philosophy's birthdom is in the European Buddhism in: The International Congress of Mongolists being Convened under the Patronage of N. Bagabandi President of Mongolia, Summaries of Congress papers, 511 August 2002. Ulaanbaatar, Mongolia, Secretariat IAMS p.175.

K. Mizerák (2003-2004): Mongólia története az 1960-as évektől napjainkig in: XX. századi Intézet, Ifjú Történészek Körének ösztöndíja (A tanulmány kiadása folyamatban - a kézirat mellékelve p.1-97.)

K. Mizerák (2004): Az ázsiai típusú szocializmus - Mongólia története az 1920-as évektől az 1980-as évek végéig (A monográfia kiadása folyamatban van a PolgART Kiadónál - a kézirat mellékelve p. 1-59.)

K. Mizerák (2004): "The Mongolian Road to Stalinism" (1921-1980)" című monográfia ("Az ázsiai típusú szocializmus - Mongólia története az 1920-as évektől az 1980-as évek végéig" című monográfia angol nyelvű változata kiadás alatt áll a PolgART Kiadó muveit külföldön is megjelentető David King Collection kiadványai között.)

K. Mizerák (2004): Astragalos-Spiel bei den Mongolen: aus Spiel bis Sport in: Nikephoros Zeitschrift für Sport und Kultur im Altertum Weidmann Verlag, Köln, Germany Chefredakteur: Wolfgang Decker (A tanulmány megjelenés alatt áll. p. 1-33.)

5. 2. Tudományos eloadások:

K. Mizerák (1996): "A fordulat éve Mongóliában" (Gondolatkísérlet a demokratikus átalakulás kapcsán Arisztotelész politikafilozófiai fogalmainak felhasználásával, különös tekintettel a "Másmilyenné-válás" tételének alkalmazására) TDK-dolgozat Miskolci Állami Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Filozófia szak terjedelem: p. 1-24.

K. Mizerák (1998): Allah igazsága a computerben in: "Áfium helyett Kör" Konferenciája, Miskolci Állami Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, p.1-7.

K. Mizerák (1999): Tai chi az egészséges test filozófiája Magyarországon in: "Az Egészséges Magyarországért" 30. Jubileumi Mozgásbiológiai Konferencia, Eloadás-kivonatok, 1999. október 21-22. Budapest, Magyar Testnevelési Egyetem, p. 33-34.

K. Mizerák (1999): A belso-ázsiai sportjátékok kultikus gyökerei in: Magyar Tudomány Napja alkalmából megrendezett Doktoranduszok Fóruma, Kari rendezvények programfüzete, 1999. november 4-5. Miskolc, Miskolci Egyetem p. 7.

K. Mizerák (2000): A buddhista cam-tánc szerepe a mongol kultúrtörténetben in: "Tavaszi Szél" 2000, 2001 Fialat Magyar Tudományos Kutatók és Doktoranduszok IV-V. Világtalálkozója utódkiadvány, szerkesztette: dr. Kapa Mátyás p.57-59

K. Mizerák (2003): Mongólia sporttörténete és sportpolitikája az 1920-as évektől napjainkig in: IV. Országos Sporttudományi Kongresszus Eloadás-kivonatok Sporttudományi 2003. október 17-18. Szombathely Sporttudományi Szemle 2003/3. felelos szerkeszto: Dr. Mónus András p. 27.

5. 3. A témához kapcsolódó cikkek és eloadások:

K. Mizerák: A mongol nyelv és irodalom fejlődése Égtájak, Kossuth Rádió 1996. 05. 14.

K. Mizerák: Oseink nyomában in: Gordiusz, Petofi Rádió 1996. 06. 15.

K. Mizerák: Mongólia türelmes in: Esti Hírlap 1996. 06. 28. p. 6.

K. Mizerák: Választások Mongóliában in: Vasárnapi Hírek 1996. 07. 15. p. 9.

K. Mizerák: A megváltozott játékszabályok in: Népszava 1996. 08. 9. p.7.

K. Mizerák: Lámák és pártmunkások in: Százhatvannyolc óra 1996. 10. 25. p. 34-35.